

Nr. akt.

Protokół przesłuchania świadka

Warszawa, dnia 12 lutego 1946r.

Sędzia Sędu Apelacyjnego w Warszawie St. Rybinski delegowany do Komisji Badania Zbrodni Niemieckich, przesłuchał niżej wysłanego w charakterze świadka. Po uprzedzeniu świadka o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania, oraz o znaczeniu przysięgi. Sędzia odebrał od niego przysięgę na zasadzie art. 109 k.p.k. poczem świadek zeznał co następuje:

Imię i nazwisko *Maria Dzierżancka z Tomalukich*
Data urodzenia *14 września 1902r.*
Imiona rodziców *Józef i Helena z Mucharskich.*
Zajęcie *przy mężu - pracowniku Spółki Płukich Dynamy i Isolat*
Wykształcenie *6 klas gimnazjum dwujęzycznego*
Miejsce zamieszkania *Warszawa, Praga. Dworzanki 2 m. 5.*
Wyznanie *rymsko-katolickie*
Stan cywilny *nie kawalerka.*

Staniam się w Biurze Komisji w Krakowie, agencji w Dziennikach. Okazuje mi się kartę rozpoznawczą A 17958 (okazana) W roku 1943 mieszkam z mężem oj. Józefem Dzierżanckim i z dwoma siostrami Jadewiszem i Janem w tym samym mieszkaniu, gdzie i obecnie mieszkam. W drodze na 6 listopada 1943r. około godz. 1 m 50. do mieszkania naszego przybyło czterech agentów Gestapo w towarzystwie dozorca nocnego. Do drzwi zapukali do drzwi i zapytali czy ja mieszkam Jan Dzierżancki. Przedziatami, że tak i zapytani, kto przyszedł. Dozorca odpowiedział: „policja”. Gdy otworzyłam drzwi, zobaczyłam dozorcę i z nim czterech „gestapowców” umundurowanych z futrzanymi główkami na czapkach. Gestapowcy weszli do mieszkania. Jeden z nich dosko- nale mówiący po polsku powiedział, że oni mają metodnik, potem zwrócił się

się do starszego syna zapytał, jak się nazywa,
 powiedział, że się nazywa, że się nazywa, że się nazywa,
 przyjaciel: „nie”. Później zapytał go drugiego syna
 gdy ten ostatni powiedział, że się nazywa
 Jan Dzierżawski. Kasat mu się ubierał
 gestapowcy zaczęli robić konwersacje i wzięli
 - porzucić ubranie synów. Młodszy po
 sobie zapytał: gdzie wy macie rewalwery?
 Na to odpowiedział starszy syn, że rewalwery
 wówczas gestapowcy kasat mu się ubierał
 rać. Nic jednak gestapowcy u nas przy re-
 wacji nie znaleźli. Ja jednak byłem bardzo prze-
 rażona i młodszy syn. Młody ten powiedział, że
 niaty, nie odzynał się. Tylko dzięki temu może
 nie został on zabrały razem z synami.

Starszy syn przed wyjściem zapytał, czy mo-
 że pożegnać się z nami. Gestapowcy odpo-
 wiedział, że można. Młodszy syn zapytał,
 czy może zabrać zegarek. Otrzymał ze-
 zwolenie. Młody jednak odwrócił mu się
 bić zegarek. Synowie pożegnali się z
 nami i wyszli. Na ulicy przed domem
 stał samochód, do którego i przy nim
 było jeszcze kilka gestapowców.
 Samochód odjechał w stronę obu naszych
 synów, których więcej nie zobaczyliśmy.
 Starszy syn Jadenus był wówczas w wieku
 lat 19 a młodszy Jan miał lat 17.
 Jadenus uczył się w tajnych kompletach w
 klasie drugiej licealnej i pracował w fi-
 mie elektrotechnicznej, robotników odby-
 wając praktykę w ciągu trzech dni w
 tygodniu. Młodszy syn Jan uczył się do szkoły

pandłowej miejscij, do klasy trzeciej. Oby ani
 matereli, o ile mi wiadomo, do organu tajnej
 chociaz. Do tego się nam wie przypisa-
 la i mogłoby być domyślami się do Na-
 dzien przed ich aresztowaniem ja wybi-
 jac w piwnicy Karloffle a nastam tam
 kilka zamazanych pakunkow srodkow -
 tych pod Karloffami. Panatem po wysta-
 cy z jednego z pakunkow bulic, że to kara-
 biny. Gdy wróciam do domu a wchodząc wy-
 nom alymowatę, że tak narazają nam i siebie
 Synowie zapewnili, że karabiny będą za-
 brane, że to kwestia jednego - dwóch
 dni. Karabiny tych ogółem było 2.
 Wówczas gdy agenci Gestapo przyszli
 po synów naszych, karabiny a na do-
 wiaty się jensow w naszej piwnicy.
 W obawie przed pogorszeniem sytuacji
 choje z mężem milozeliony, gdy Gestapo-
 powcy zabierali synów. Nie tłumaczy-
 liśmy się wobec nich. A w to miniat
 po ich odjeździe postaraliśmy się
 usunąć karabiny z piwnicy. Chociaż
 karabiny na podwórzu pod przewrocony
 serżant tam dor. Następnego wieczora
 myś. Zarobak karabiny w podwórzu w
 dwa dni później przyszedł do nas kolega
 starszego, który go było przedtem odwie-
 dzał. Zwieryżliemy się mu z tego, co zarabio-
 on obiecał zająć się karabinami i recesy-
 wnie wrócić potem przyszedł z drugim

chłopcem i usunęli karabin z naszego podwórza
 Tak się obaj nasunęli tego nie wiem. Panicz
 tam tylko, że pierwszy z nich nasunął się
 Henio - t.j. Henyk. Po powstaniu już go nie
 spotykam. Nie wiem gdzie jest i czy ży-
 je. Dowiedziałam się po zaresztowaniu synów
 że na Krachmalnej w patrolnicie przyjmują
 paczki dla więzionych na Janiakach i tam
 paczki dla obydwa synów. Jest tam panice
 który tam przyjeżdżał po paczki z listami
 i więzionych, obie paczki przyjął. Stąd
 się dowiedziałam, że obaj synowie siedzą na
 Janiakach. Był to dzień 12 listopada 1930. Pa-
 nicz się dowiedziałam, że dwa tego odby-
 ty się w Warszawie dwie egzekucje publiczne.
 Jedna na Nowym Świecie przy ul. Nowickiej
 właściwie u wylotu tej ulicy a druga
 na Pradze przy ul. Kępskiej. Paczki dla
 synów w patrolnicie oddała około godziny 11,
 a egzekucje odbyły się pomiędzy 11 a
 12. Egzekucje odbyły się w więzieniu Łódź-
 kade, a w niedziele 14 listopada przesyła-
 łam na placaciek, rozklejonym na
 murze miastka, listy ofiar egzekucji
 w ogólnej liczbie 60 osób, naswisko snego
 starszego syna Jadenosa, figurującego
 na czwartym miejscu. Gdy następnie
 zamieściłam paczki dla obu synów, ka-
 zierające odzież, paczki obie zostały
 na razie przyjęte, jednak w pare-
 dni później paczkę przesłano
 dla syna Jadenosa zwrócono mi, zaś paczki
 dla syna Jana przyjmowano ode mnie jeszcze

w ciągu pięciu tygodni. O synie Jadenoszu nadal mi
 nie nie mogłam się dowiedzieć. Wskazałam
 Rilkakwalnie podania do Gestapo, prosząc
 o zawiadomienie, że się stało z synem.
 Dopowiedzi sądraj nie otrzymalam.
 Co do młodego syna, to wobec przyjęcia
 wania dla niego paczek przez pewien
 czas ustaliłam, że przekazywał on na
 Jankiam od 6 listopada do 15 grudnia 1944
 Joesem przestawio przyjmowanie paczek
 dla niego. Więcej o nim też nie nie
 mogłam się dowiedzieć. Tytuł tytuł, że
 jego nazwisko nie figurowało na
 broszurkach, po mniejsze plakatach
 zamieszczonych w piśmie rozstrzelanych
 w publicznych egzekucjach. Nic
 czytalam w tym te plakaty, więc
 stwierdziłam, że okoliczności katego-
 ryczne. Teści syn Jan został wy-
 wieziony, to nie dał o sobie znać do-
 tąd. Należnie Gestaponcom, który syna
 zaarestowali nie dowiedziałam
 się i nigdy ich ^{więcej} nie spotkałam. Nie
 wiem nie wiem, ^{o Gestaponcom} kto decydował o losach
 moich obu synów. From tych danych więcej wiem
 z mężem nie mieliśmy. Znam panią Awato
 (imię nie znam), mieszkającą przy ul. Targo-
 wej 19, która tak jak i ja straciła syna
 Levego Awata, straconego przez Niem-
 ców w publicznej egzekucji w styczniu 1944.

Dowiedziam ja w nadziei, ze more jej syn oc-
 lat i ja o wiele znow, wiece moze i ja co-
 sie dowiem przez niego a w tych dniach
 otrzymalimy wiadomosci o przyjezdzie
 z Niemiec, ze w Machthausen widziano
 jakoby Bismarcka, mimo to ze figuronow na
 swi kosciolelanych. Tak samo wiadomo,
 ze w Machthausen widziano ksiadza Kanie
 ktory ten poprzednio figuronow w
 wakcyjnych po Naurawie listach
 opiar egzekucji publicznej.
 Kto wiadomosci przywiol to wieci, ze
 mogtam dy dowiedziec aldy, ze syn
 Tadeusz nieozorem przy zaarestowaniu czylat
 drugo gazety tajny, dotrzen Polni zagranic.
 Nie wiem, dokad syn schowal te gazety, przy-
 przesam, ze w czasie arestowania
 mial ja przy sobie w rękawiu i
 przy okazji na jarmarku takoko licznosc
 mogta to zgnic. Odrzytam.

Maria Gucianska

Sedzia Tybrowski

Arch